

Gierszewski, Stanisław

List do redakcji

Przegląd Historyczny 60/1, 217-218

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

List do Redakcji

Z pewnym opóźnieniem odpisując Andrzejowi Wyrobiszowi¹ na uwagi polemiczne o mej książce pt. „Struktura gospodarcza i funkcje rynkowe mniejszych miast województwa pomorskiego w XVI i XVII wieku” (Gdańsk 1966), wypada na początek podkreślić wielką użyteczność krytycznych omówień publikacji naukowych. Pożytek taki daje też lektura artykułu A. Wyrobisza, zwłaszcza uwag dotyczących metod statystycznych i możliwości odmiennych interpretacji materiału źródłowego. Trzeba jednak dodać, że nie wszystkie zastrzeżenia mego adwersarza są dostatecznie przekonujące. W niektórych wypadkach trzeba by — niestety — odesłać do książki ze wskazaniem partii, które o danym problemie traktują.

Bez wgłębiania się w szczegóły, uważam za celowe poruszyć następujące kwestie:

1. Podobnie jak A. Wyrobisz nie mam wątpliwości, iż średnia arytmetyczna (np. liczby garncarzy i murarzy na jedno miasto) zacięra różnice istniejące między poszczególnymi miastami. Intencje moje są chyba jednak wyraźne, skoro dane te (s. 104) przytaczam jedynie dla porównania ze stanem innych rzemiosł „różnych”.

2. W książce nie zamieściłem wprawdzie szczegółowej analizy gospodarki dla każdego miasta oddzielnie, w wielu miejscach jednak wystarczająco — jak sędzę — przeanalizowałem informacje źródłowe i na tej podstawie wykazałem stan gospodarczy poszczególnych ośrodków, w tym także problem koncentracji rzemiosła, jego znaczenia dla miasta itp.

3. A. Wyrobisz przyznając, że omawianie społecznej struktury miast, problemów walki klasowej itp. nie było celem mej pracy, stwierdza potrzebę poruszenia w niej konfliktów miast ze szlachtą. Potrzebę tę odczuł i niżej podpisany (por. partie książki dotyczące handlu zbożowego i piwowarstwa).

4. Ocena przemian demograficznych w okresie 1570—1662 jest trudna z braku danych dla lat pomiędzy tymi datami skrajnymi i tym trudnościom dałem pełny wyraz. Niemniej teza o spadku zaludnienia miast w wyniku wojny 1656—1660 nie jest pozbawiona podstaw. Ma ona oparcie w wynikach badań St. Hoszowskiego nad stratami demograficznymi wsi Prus Królewskich w latach wojny ze Szwedami².

5. Obranie za przedmiot tego rodzaju badań określonej jednostki administracyjnej nie jest na pewno najlepszym wyjściem. Prowadzi bowiem do cięć w naturalnych układach gospodarczych. Dobrze jest, gdy mimo to o nich się nie zapomina, jak np. o związkach sukiennictwa rejonu chojnickiego z całym regionem produkcji tekstylnej dawnej Polski (por. s. 81 książki). Jest to problem, przed którym staje każdy badacz, również ekonomista i geograf gospodarczy, na ogół też wszyscy decydują się na owo „zło konieczne”.

6. Wydaje się, iż zgodni jesteśmy co do ostatecznej oceny stanu gospodarczego miast pomorskich, występowania w nich już w pierwszej połowie XVII w. pewnych trudności rozwoju, późniejszego pojawienia się tu przejawów kryzysu oraz wpływu na to gospodarczych związków z Gdańskiem (choć ta ostatnia sprawa wymagałaby także spojrzenia niejako „od strony Gdańska”). A. Wyrobisz pisząc, że taki

¹ A. Wyrobisz, *Badania nad historią matych miast w Polsce*, PH LIX, 1968, z. 1.

² St. Hoszowski, *Zniszczenia w czasie wojny szwedzkiej na terenie Prus Królewskich*, [w:] *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655—1660 t. II*, Warszawa 1957.

stan miast pomorskich nie był anomalią lecz przejawem odmiennej sytuacji ekonomicznej potwierdza wnioski o tzw. specyficie rozwojowej (por. s. 7 i 183 książki).

7. Zarzuty tego rodzaju, jak np. dotyczące oparcia wniosków o rozwoju płóciennictwa i bednarstwa na liczbach jednostkowych pomijają fakt, że na wskazanych przez A. Wyrobisza i na nie wskazanych przezeń stronach nie ograniczam się do liczb. Właśnie analiza całokształtu istniejących źródeł umacnia wnioski wynikające z ułamkowych niekiedy liczb. Z drugiej jednak strony, powszechne w warunkach polskich zniszczenia archiwów miast nie dają możliwości — postulowanego przez oponenta — wzbogacenia analizy funkcjonowania targów i jarmarków, sporządzenia ich kalendarza itp. Z tychże powodów nic nie wiemy o produkcji sucharów w miastach pomorskich, z wyjątkiem Chojnic (por. s. 64 książki). W tej sytuacji, dla głębszego poznania rzemiosła w miastach potrzebna byłaby niewątpliwie znajomość także rzemiosła wiejskiego Prus Królewskich. Ale czy to jest wystarczająca podstawa do uznania za fikcję średniej liczby na jedno miasto garncarzy i murarzy? Na pewno była to tylko część ludności regionu parającej się danym zajęciem, lecz to samo dałoby się powiedzieć o wielu innych rzemiosłach. Zarzuty A. Wyrobisza są w tym względzie zbyt daleko idące, a postulaty rozszerzenia takich badań niewykonalne w ramach jednej monografii.

8. Maksymalistyczne są też postulaty A. Wyrobisza odnoszące się do literatury przedmiotu. Uznają potrzebę podawania w spisie tylko tych prac, które wykorzystałem w tekście (i w przypisach). Oczywiście, wykaz taki można by znacznie rozszerzyć o publikacje czytane w związku z prowadzonymi badaniami. Stworzyłoby się wrażenie ogromu lektury poprzedzającej napisanie książki. Pożytek z tego zabiegu wątpliwy. Zresztą nie sposób dziś — ma rację W. Kula³ — wyczerpać całą literaturę przedmiotu. W każdym chyba wypadku jest ona nie do ogarnięcia przede wszystkim ze względu na trudność wyznaczenia ram temu pojęciu. Każda próba w tym kierunku musi być unicestwiona przez fakt wszechzwiązku zjawisk.

Stanisław Gierszewski

---

³ W. Kula, *Problemy i metody historii gospodarczej*, Warszawa 1963, s. 695.